

Et barn i klemme

– fag-etisk perspektivering af en kompleks familiesag

Hovedformålet for DP's Komité for etik er efter bedste evne at støtte og styrke etisk refleksion blandt danske psykologer. Vejene til formålets realisering er mange. Artiklen, du nedenfor kan læse, er skrevet med formålsrealisering for øje. Komitémedlem Søren Willert er tekstens primærforfatter. Tekstens sekundærforfatter er en hér anonymiseret psykolog, som Søren har interviewet over tre gange. Sigtet med de to personers samarbejde har været at levendegøre etiske dilemmaer, der knytter sig til psykologarbejde – her med afsæt i en kompleks familiesag. Udover selve beretningen om sagsforløbet har Søren og NN sammen indsat bokse, hvor dilemmaer på baggrund af de *Etiske principper for nordiske psykologer* tydeliggøres.

Jeg interviewer Peter (opdigtet navn) om hans samtaleforløb med Laura (opdigtet navn). Interviewet starter sådan hér:

"Jeg har en sag med en pige på 12 år, som er anbragt. Jeg har samarbejde med kommune og med anbringelsessted. Jeg har været til formøde med anbringelsessted, sagsbehandler og forældre, og der er lavet kontrakt."

Den følgende beretning om sagsforløbet er inddelt i en første akt – mellemakt – anden akt.

Første akt

Det, der fortælles i første akt, er rammesat af en kontrakt, der kun giver Peter mulighed for at have samtaler med Laura. Denne begrænsning ser Peter som uheldig.

Jeg ville bestemt have foretrukket at starte forløbet med familie- eller forældresamtaler. Laura er jo i en loyalitetskonflikt i forhold til far og mor. Ingen voksne har placeret ansvar for de konflikter, der var i familien forud for anbringelse over for hende, hverken ved at sætte ord på eller bare tale om konflikterne. Lige nu står hun lidt med oplevelsen af at være den, der må bære ansvaret for, at det gik, som det gik. Sådan skal det ikke være. Men så længe jeg kun har hendes oplevelser af familielivet at forholde mig til, er mine muligheder for at hjælpe hende ud af låstheden begrænsede. En familiesamtale ville have vist mig, hvordan Laura over for far og mor sætter ord på de konflikter, som hun beskriver for mig, og som danner baggrund for anbringelsen. Og jeg ville også få indblik i forældrenes ressourcer. Deres ressourcer er jo bestemmende for, hvor meget ansvar, de reelt kan tage. Hvad de magter.

Afholdelse af familiesamtaler ville ikke være nogen nem opgave. Forældrene ville utvivlsomt have mange temaer på deres dagsorden. Jeg skulle sørge for at holde skarpt fokus på Lauras spørgsmål og behov. Fra Kommunen ville jeg også gerne have haft mere kendskab til handleplan og synlighed eller mangel på samme med hensyn til anbringelseskriterier.

Men alle disse forudsætninger måtte jeg altså være foruden. Og desværre: min erfaring fortæller mig, at det er gængs praksis, at sager som denne igangsættes med samme type begrænsning.

KOMITÉ FOR ETIK

Kommunen bevilger nødtigt den fulde pakke fra start. Sagsbehandlerne lægger ud med det, de tror, der kan lade sig gøre.

Psykologen skal tage *professionelt og videnskabeligt ansvar* for sine klientrettede handlinger. Dersom psykologen oplever, at rekvirentpartens opdrag ikke fuldt ud matcher klientpartens reelle behov, kan en sådan ansvarstagen opleves som vanskelig.

Kommunen inddrager Peter ud fra en tænkning om, at Laura som skrøbelig enkeltperson bærer på en ansvarsbyrde. Det tynger. Helt uanset, hvordan familie- og anbringelsessagen udvikler sig, kan hun have brug for aflastning. Samtalerne med Peter skal give hende et sted, der er hendes eget, hvor hun kan tale ud. Opleve sig set, hørt og forstået. Arbejde for sin egen positive selvudvikling på tværs og på trods af familieproblematikken. Lauras egen selvforståelse rimer ikke umiddelbart med kommunens tænkning.

Laura er tydeligvis usikker på, hvad andre tror, hun skal have ud af samtalerne, og hun er usikker på, hvad hun selv kan få ud af at snakke med mig. Jeg kan også være usikker på, om kommunens meget sympatiske intention bag samtalebevillingen er realistisk – aktuelt her og nu. Dersom Laura bevidst skal satse på 'egen positiv selvudvikling', må hun i rimelig grad kunne se sig selv og sin situation udefra: komme lidt på afstand af alt det, der skaber forvirring og afmagt i hendes liv. For en 12-årig pige kan det i alle tilfælde være svært. Et barn er Laura ikke længere, men bestemt heller ikke en ung voksen. Dertil kommer, at hendes sind fortløbende invaderes af præcis den slags konfliktstof, som med mellemrum fik hende til at reagere vredt og voldsomt forud for anbringelsen, og som fik myndighederne til at gribe ind. I samtalerne med mig beskriver hun disse konflikter, og hun bliver også mindet om dem, når hun f.eks. møder forældrene. Fordi hun løbende er udsat for dette impulsbombardement, bliver det også svært for mig at danne mig et tydeligt billede af hendes mentale kapacitet: Vil terapeutiske samtaler reelt kunne hjælpe hende af med de sår på sjælen, som familielivet har påført hende? Er der andre og bedre veje at gå? Som sagerne står, bringes hun hele tiden i affekt grundet problematikker i nutiden og den nære fortid. Hun har rigeligt med ubehag at skulle rumme. Hvis alt var godt og roligt, og alt var tydeligt, ville hun nok kunne rumme mere. Men de nutidige problemstillinger fylder rigeligt.

Den konstatering leverer selvfølgelig også en delvis afklaring omkring samtalerne formål. Nemlig at Laura lige nu ikke er klar til en dybere bearbejdning af sin situation – eller nej, det er mere sandt, og i forhold til Laura mere retfærdigt at sige, at konteksten langt fra er klar. F.eks. er det gennem forløbet blevet tiltagende tydeligt, at ingen kan svare på, hvad der skal til, for at Laura kan få mere samvær – hvilket hun i hvert fald ønsker sig.

Psykologen skal *udvise respekt for ethvert menneskes rettigheder, værdighed og integritet* og gennem sit arbejde *fremme udviklingen heraf*. Psykologens respekt for Lauras værdighed og integritet får ham til at mene, at Laura *har krav på*, at den sagsbehandlende offentlige myndighed hjælper hende til en fyldestgørende forståelse af de sammenvævede fremtidsperspektiver for hende selv og hendes familie. Det sker ikke. Psykologen oplever sig dels (bl.a. i kraft af sit opdrag) magtesløs med hensyn til at påvirke den offentlige myndighed i ønsket retning. Og oplever sig dels (bl.a. i kraft af Lauras alder) magtesløs med hensyn til at dele og diskutere sine overvejelser med klientparten.

KOMITÉ FOR ETIK

Dertil kommer, at reparationsarbejde i forhold til Lauras indre sindstilstand slet ikke er Lauras egen førsteprioritet. Det, hun allermost ønsker sig, er at komme hjem, og hun forstår ikke anbringelsen. Livet med forældrene er på ingen måde nemt. Når hun er hjemme og sammen med forældrene, opstår der konflikter, hun bliver sur og vred og råber op. Men samtidig er de hendes forældre og hjemmet er hendes hjem.

Laura er ikke sammen med mig, bare for at være sammen med mig, og få et personligt udbytte fra vores samtaler. Laura oplever sig først og fremmest som en strategisk vigtig spiller i hele sagsforløbet. Hun håber, at hun kan bruge mig som sin hjælper i forhold til det større sagsforløb. Jeg er en voksen. Jeg kan tale hendes sag. Set i det perspektiv oplever jeg også, at hun har tillid til mig. Jeg har jo ikke været blandet ind i det forløb, der førte frem til anbringelsen. Jeg er ikke en af 'dem, der bestemmer'.

Fastholdelse af *professionel integritet* fordrer, at psykologen forsøger at *synliggøre og klargøre sin egen rolle i de forskellige sammenhænge, han arbejder i*. I denne sag tildeler psykologens formelle opdrag ham en rolle som terapeutisk hjælper for Laura. Hans kontakt og dialog med Laura peger på, at en rolle som Lauras talsperson over for den sagsbehandlende offentlige myndighed måske har større reel professionel relevans. Men et sådant eventuelt rolleskift vil i givet fald ikke blive klart synliggjort over for den offentlige myndighed.

Forløbet med Laura giver mig dilemmaer omkring fortrolighed. Hvis jeg, som tænkt i Kommunens oprindelige henvendelse, 'bare' skulle hjælpe Laura til at få det bedre inden i, ville det være naturligt at opfatte samtalerummet som et lukket rum. Men for Laura vil det være optimalt, at det, der sker i vores samtaler, kan føre noget godt med sig i forhold til hele anbringelsessagen: påvirke 'systemet' i hendes ønskede retning. Så vil samtalerne give mening. Jeg har snakket med Laura om mine dilemmaer – uden selvfølgelig at bruge ordet 'dilemma'. Jeg beder hende fortælle mig, hvad hun tænker, jeg kan give videre fra vores samtaler. Teknisk set er det en drøftelse om informeret samtykke, vi har gang i.

Det bliver klart, at Laura også har et dilemma. I og med at hun har tillid til mig som én, der vil hendes bedste, giver hun mig på ét tidspunkt frit mandat. Der er ikke noget fra vores samtaler, jeg ikke må sige. Men på et andet tidspunkt, hvor hun har fortalt mig om ubehagelige begivenheder i fortiden, beder hun mig eksplicit om ikke at fortælle om de begivenheder til 'de andre'.

Det ønske efterkommer jeg. Men under et statusmøde og i en erklæring til Kommunen har jeg videregivet en masse andre informationer vedrørende mine observationer og indtryk. Når jeg gør det, føles det ikke helt rigtigt. Ganske vist har jeg så at sige fået grønt lys fra pigen, men hun har ikke uanede ressourcer til reelt at forstå, hvad det er, hun giver mig lov til. På den anden side oplever jeg det som totalt meningsløst, og ikke til hendes fordel, at tilbageholde potentielt vigtige informationer. Med til billedet hører også, at jeg over for forløbets øvrige parter har påpeget, hvordan Lauras situation belastes af, hvad der opleves som skjulte dagsordener og uvished eller manglende tydelighed omkring anbringelsesvilkår m.v.

KOMITÉ FOR ETIK

Citat fra 'Ethiske principper ...': "Hvis en klient er mindreårig (...) indhentes informeret samtykke under behørigt hensyn til de berørte personers selvstændighed". Psykologen arbejder her på at udvikle en alderssvarende variant af 'informeret samtykke' gennem direkte dialog med en mindreårig klientpart.

Mine egne dilemmaer har klar sammenhæng med det forhold, at jeg kun er hyret ind som hjælper for Laura. Jeg får kendskab til problemskabende virkelighed, som jeg imidlertid er formelt afskåret fra at intervenere i forhold til. Jeg kan ganske vist levere informationer ind i systemet, javel – men hvad de informationer bruges til eller afstedkommer, har jeg ikke styr på. Rent faktisk kan jeg konstatere en vis effekt. Det har givet lidt bølger i systemet, at jeg har støttet Laura i, at hendes spørgsmål er relevante og udtryk for en usikkerhed, som det er urimeligt, at hun skal bære. Så langt, så godt. Men det ulykkelige er, at systemet har vist sig ude af stand til svare på hendes spørgsmål. Systemet bærer på en afmagt, som dernæst finder individuelt udtryk hos pigen. Sådan bør det ikke være.

Men Laura er ikke kun afmægtig. På sin egen måde har hun også indflydelse. Heldigvis. Hun kan blive helt utroligt vred og har lav impuls kontrol. Så hun siger fra på sin egen utilpassede måde. Hun får markeret sig, og jeg følger med og forsøger at støtte hendes grænsesætning samt anerkende hendes uro.

Det giver mig en faglig tilfredsstillelse. Det virker meningsfuldt. Jeg bliver lidt stolt på Lauras vegne. Samtidig med at jeg erkender, at de nye processer, der sættes i gang, kræver lang tid og megen ekstern støtte for at skabe positive resultater.

Psykologen skal erkende det ansvar, han har for relationen, han har til en klient, efter at den professionelle opgave formelt er afsluttet. I sin beretning fortæller psykologen om den faglige stolthed, han oplever ved at have hjulpet en klient til at sætte begivenhedsforløb i gang, hvis vellykkethed kan fordre langvarig ekstern, professionel støtte – men uden, at han selv vil kunne levere en sådan støtte i og med, at hans opgave i forhold til klienten er ganske kortvarig.

Mellemakt

Mellemakten referer til et interview med Peter, der fandt sted umiddelbart efter et statusmøde.

Statusmødet var foranlediget af, at den hidtidige sagsbehandler på forløbet havde søgt væk og fået nyt arbejde. Mødet var tænkt som en sagsintroduktion til den nye sagsbehandler, og jeg blev naturligvis inviteret med. Det var jeg utroligt glad for. De ændrede omstændigheder gjorde det helt naturligt, at jeg nu, ærligt og redeligt – nå ja, selvfølgelig også i redigeret tilpasset form – beskrev mine hidtidige erfaringer som sagsinvolveret – inklusive min tvivl og oplevede dilemmaer. Og bedst af alt: Min beskrivelse blev ikke bare 'taget ad notam'. Jeg oplevede, at den gjorde indtryk. Lauras perspektiv vægtedes på en helt anden måde end tidligere.

Som overordnet handleplan blev det på mødet besluttet, at der skulle udvikles en fælles og tydelig fortælling om anbringelsen, og en, som Laura kunne bruge til at få afgrænset, stoppet,

KOMITÉ FOR ETIK

eller måske realiseret sine fantasier, drømme, håb, osv. Som ét middel til at opnå dette mål blev min oprindelige kontrakt udvidet. Der er vi så nu.

Tanken er, at jeg skal mødes med forældrene for at undersøge og dernæst formidle, hvordan familiehistorien ser ud, så pigen ikke bliver ene om at tage ansvar for denne med de ord, hun nu engang har til sin rådighed. Jeg skal også undersøge, hvad far og mor tænker om anbringelsen, hvad de kunne ønske sig og reelt har ressourcer til og kan magte. Laura skal ikke svigtes en gang til.

Opgaven er bestemt ikke enkel. Deltagelse i undersøgelsen stiller krav til forældrene: deres evne til mentalisering, refleksion; deres traumeforståelse og kapacitet til at rumme svære følelser. Min hidtidige sagskontakt gør mig ikke super-optimistisk, men jeg skal forsøge. Og helt uafhængigt af, hvad det kan blive for en undersøgelse, tænker jeg, at opdraget kan give mig nogle ord og nogle indgange, som jeg kan gå videre med i mit arbejde med Laura.

Det ideelle slutsted ville være, at vi alle sammen kan sidde sammen, og at far og mor på deres egen facon, men stille og roligt og i tilpasset form, fortæller Laura, at ... "Nu skal du høre, der skete sådan og sådan... Meget af det, der skete, var ikke godt. Det vil vi godt sige undskyld for. I fremtiden vil vi arbejde på sådan og sådan... Lige nu skal vi gøre sådan og sådan...

Men indtil nu har sagen stået stille. Mor har været syg, så aftalte møder er blevet aflyst.

Det, Peter beskriver som 'ændrede omstændigheder', får med ét nye kommunikative vinde til blæse. Set udefra kan det opleves som positivt, at Peters samtaler med Laura havde gjort ham så dilemma-optaget forud for statusmødet. Dilemma-bevidstheden og de mange indre dialoger gav ham så at sige en drejebog at tale ud fra. Dilemma-bevidstheden kan antages at have bidraget til, at hans tale gjorde indtryk.

Anden akt

Anden akt sættes i gang af et nyt statusmøde.

Anden akt fortælles hér som en relativt kort historie. Vores hovedformål med at udvikle denne tekst har jo ikke været at beskrive sagen som sådan, men at give indblik i de professionsetiske overvejelser og dilemmaer, der aflejrede sig hos Peter i rollen som sagsinvolveret.

I mellemakt-interviewet beskrev Peter, at hun ikke var 'super-optimistisk' med hensyn til gennemførelse af de berammede forældresamtaler. En sådan samtale kom faktisk i stand. Den mundede ud i en fælles beslutning om, at det vigtigste, der lige nu kunne gøres, var at hjælpe Laura af med den usikkerhed, der belastede hende, dels omkring baggrund for anbringelsen, og dels omkring de forhold, der skulle bringes på plads, for at anbringelsen ophørte.

På statusmøde nummer to udarbejdede sagsbehandler og Peter sammen det materiale, de håbede kunne give Laura større ro.

Vi blev enige om, at sagsbehandleren gav Laura disse informationer. Senere havde jeg min egen afsluttende samtale med hende. Mit hovedærinde var at tjekke, om hun nu havde fået svar på sine spørgsmål. Hendes korte, klare svar var, at "Ja, det har jeg". Jeg lægger til, at nogle af de detaljer, der indgik i sagsbehandlerens redegørelse, kan have været ubehagelige at sidde og lytte til. Eller at tænke over bagefter. "Jo, siger hun – en del af det vidste jeg på forhånd. Andet havde jeg nok på fornemmelsen. Det er nemmere, når det er blevet sagt. Så behøver man ikke spekulere så meget over det."

KOMITÉ FOR ETIK

Hun går ud af døren, virker glad, nynner en af sine yndlingsange. Forløbet er slut. Jeg blev hentet ind i forløbet ud fra en omsorg for enkeltpersonen Laura. Ville en terapeutisk indsats styrke hende til at stå et svært belastende forløb igennem. Det viste sig, at den gode hjælp først og fremmest bestod i, at der hos Laura skabtes klarhed omkring de formelle rammer, som hendes tilværelse lige nu var underlagt.

Samtidig oplever jeg, at mit forløb med Laura har været en god oplevelse for hende. Hun har følt sig respekteret, mødt og lyttet til. Jeg kan ikke dokumentere en stor effekt, men fra anbringelsesstedet fortæller de, at hun er blevet bedre til at mærke og reagere relevant på ubehag. Hun er blevet bedre til at styre sin vrede, inden den eksploderer. Det er fantastisk. Og hun har oplevet, at det er OK at have tillid til en psykolog, et andet menneske.

Hér slutter forløbsbeskrivelsens anden akt. Som afslutning på vores samtale nævner Peter, at der faktisk var opstået mulighed for, at en tredje akt kunne tilføjes, men at han selv havde fravalgt den mulighed.

Jeg har tiltro til, at det samlede sagsforløb nu kommer ind i en lang gænge. Familien har brug for markant støtte, men der er rimelig samstemthed på tværs af alle involverede parter, inklusive Laura. For mig personligt er det godt at opleve, at jeg har bidraget fornuftigt til denne positive udvikling. Mit positive bidrag er også værdsat i Kommunen. Faktisk tilbød de mig en fortsættelse af samtaleforløbet med Laura. Men jeg kom ret hurtigt frem til, at sådan skulle det ikke være. Laura har ikke selv udtrykt ønske om at fortsætte. Fagligt såvel som menneskeligt fandt jeg det forkert, at nogen skulle forsøge at "overtale" hende i den retning. Hvis hun selv senere kommer på sådan en ide, vil det være en anden sag. Pigen og jeg deler fornemmelsen af, at det, vi havde sammen, både har ført noget med sig og er rundet passende af.

I juridisk forstand er Laura ikke myndig, men på sine egne 12-årige præmisser og med støtte fra Peter har hun og med god effekt taget myndigt vare på sine oplevede interesser som familiemedlem. Uden at Peter selv nævner det, kan også hans afsluttende valg knyttes an til fordringen om, at "Psykologen viser respekt for ethvert menneskes rettigheder, værdighed og integritet og arbejder for at fremme udviklingen heraf. Han respekterer individets ret til privatliv, selvbestemmelse og autonomi ..."

Komité for Etik

